

Метатеза в західнополіських фольклорних текстах

Окремий різновид комбінаторних звукових модифікацій, засвідчених у західнополіських говірках, становлять зміни, пов'язані з перестановкою звуків чи складів, що «переважно зустрічається у маловідомих, етимологічно непрозорих, лексично ізольованих засвоєних іншомовних словах» [8, с. 116–117]. Окреслена нерегулярна звукова заміна в «Атласі української мови» [5] представлена на карті № 129 'Структура [кропива]': [про'кива], [бро'кива]. Яскраві приклади метатези зафіксовано в текстографічних збірниках Г. Аркушина: *на кри'л'єсу* «церковний хор» [1, с. 244], пор. гр. κλήροϛ «жереб, спадщина, духівництво» [9, т. 2, с. 462], *на к'рилоϛ* [2, с. 364], *пок'рива* [3, с. 68].

Часткові зміни вокально-консонантної послідовності засвідчено в текстах західнополіського фольклору: *з-пуд намостира* [16, с. 79], *в намастир* [21, с. 57], *з ліворвера* [18, с. 554], *глоблі* [4, с. 164], *щеберцю* [10, с. 27], *ганавыці* [11, с. 158], *голірки* [4, с. 51], *жито-пнешіцу* [14, с. 51], *коюрни*, *з коюреї* [25, с. 94], *в коюрп'є* [25, с. 93], *коюреї* [27, с. 58], *колопэнькі* [28, с. 17], *коюреїкі*, *коюреїку*, *коюрни* [26, с. 20], *колопні* [20, с. 53], *камілезами* [14, с. 103], *незнавиділа* [22, с. 259], *з коприви* [10, с. 43], *прокывою*, *прокыву* [12], *у прокеві* [19, с. 213], *прокыву* [6, 65], *ганавыці* [13, с. 509], пор.: «Хлопці ночкі ні доспали у прокеві ночували» [19, с. 213], «*Oj, pos'jeju lon, – wyrostut kojurejki. Wnadiaćcie ptaszki, szcze j tyje worobejki*» [26, с. 20], «*Ой у мынэ пынджяк чорный, ганавыці сыны. Ой до мынэ дывкы лыпнуть, як до брагы свыны*» [13, с. 506], «*А й у парубка кривие ноги, камілезами убираєца, да й до дівчини собираєца*» [14, с. 103], «*Ой летів сокол з-пуд намостира, аліуя, аліуя, з-пуд намостира*» [16, с. 79].

Деякі лексеми точніше відображають базову структуру, яка не підпала метатезі, на відміну від літературних відповідників, зокрема запозичення з лат. мови *salvia* [9, т. 6, с. 366]: *шалвію* [22, с. 271], *шальвієньку* [22, с. 280], пор.: «*Ой як підеш, моя матінко, моїми стежками – польєш руту ще й шалвію дрібними слюзоньками*» [22, с. 271]; германізм *talier* [9, т. 5, с. 523]: *на талірку* [23, с. 285], *на талірці* [23, с. 286], *тальорочки* [22, с. 262], *tal'ierka* [25, с. 109], *taliroczku* [24, с. 68], *талірочку* [17, с. 146], пор.: «*Поставила гарабейка на талірку, закушуйте, женчики, горелку*» [23, с. 285]; континуанти псл. **medvědь* [9, т. 1, с. 344]: *мэдв'єдь* [28, с. 107], *медведіки*, *медведю*, *медведику* [16, с. 101], *медвідь* [7, с. 67], *мыдвэдю* [12], *медведь* [20, с. 148], *medw'ied'* [25, с. 83], *medw'ied'* [27, с. 43], *в медведьовой* [15, с. 103], пор.: «*Ой медведю, медведику, не їж мене молоденьку, да з'їж тую бабу, що плетєця позаду*» [16, с. 101], «*Хоч їдь, матінко, хоч не їдь, бо вже донечці роздер медвідь*» [7, с. 67].

Отже, у фольклорному фактажі зафіксовано чимало лексем, модифікація звукової структури яких пов'язана з явищем метатези. Фольклорні тексти Західного Полісся, розглянуті крізь призму діалектної інформації, яку вони зберігають, вважаємо цінним та надійним джерелом для лінгвістичного опису різних рівнів говіркового мовлення.

Література

1. Аркушин Г. Л. Голоси з Берестейщини (Тексти) / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2012. – 536 с.
2. Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся (Тексти) / Григорій Аркушин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2010. – 542 с.
3. Аркушин Г. Голоси з Підляшшя : тексти / Григорій Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2007. – 534 с.
4. Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав : Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині / Григорій Аркушин. – Люблін ; Луцьк : Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2003. – 177 с.
5. Атлас української мови : у 3 т. / ред. кол. : І. Г. Матвіяс, Я. В. Закревська та ін. – К. : Наук. думка, 1988. – Т. 2 : Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – 407 к.
6. Булгаковскій Д. Г. Пинчуки. Етнографический сборникъ. Пѣсни, загадки, пословицы, обряды, примѣты, предрасудки, повѣрья, суевѣрья и местный словарь / Д. Г. Булгаковскій. – СПб, 1890. – Т. XIII. – Вып. 3. – 202 с.
7. Весільні обряди Рівненщини. Фольклорно-етнографічні записи XIX – поч. XX ст. – Рівне : Волинські обереги, 2004. – 140 с.

8. Дзендзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. (Вступні розділи) / Й. О. Дзендзелівський. – Ужгород, 1966. – 99 с.
9. Етимологічний словник української мови : у семи томах. – К. : Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
10. Ігнатюк І. Народні пісні з Подляшшя. Балади й гісторичні пісні / Іван Ігнатюк. – Лаймен, 1984. – 36 с.
11. Клімчук Ф. Прыказкі і прымаўкі з вёскі Сіманавічы Драгічынскага раёна / Фёдар Клімчук // Беларуская дыялекталогія. Матэрыялы і даследаванні. – Мінск : Беларуская навука, 2014. – Вып. 3. – С. 157–168.
12. Клімчук Ф. Традыцыйнае вяселле вёскі Сіманавічы [Електронний ресурс] / Фёдар Клімчук. – Режим доступу : <http://zagorodde.na.by/folk.html> (07.01.2018).
13. Клімчук Ф. «А в нашого свата... (прыпывки з вёскі Сіманавічы Брэсцкай вобласці)» / Фёдар Клімчук // Діалектологічні студії. 3 : Збірник пам'яті Я. Закревської. – Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2003. – С. 494–516.
14. Ковальчук В. П. Народна музика Рівненського Полісся : збірник пісень / заг. ред. Ю. П. Рибак. 2-е вид. – Рівне : НУВГП, 2009. – 188 с.
15. Котилася торба з високого горба : дитячий фольклор із Північного Підляшшя / зап. і опрац. А. Артем'юк. – Більськ на Підляшші, 2011. – 136 с.
16. Народні пісні Рівненщини : Фонографічний збірник / Редактор-упорядник, автор переднього слова і приміток Надія Супрун-Яремко. – Рівне, 2013. – 460 с.
17. Пісні Волині й Полісся / Упоряд. О. І. Коменда. – Луцьк, 2015. – 214 с.
18. Пісні Лесиноного краю : записи укр. нар. пісень у місцях перебування Лесі Українки на Волині / записав О. Ф. Ошуркевич. – 1985. – 682 с.
19. Поліська дома. – Вип. 3 : Літо / Зібрав, упорядкував та прокоментував Віктор Давидюк. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. – 404 с.
20. Традиційні пісні українців Північного Підляшшя / упорядкув., вступ. ст. і нотні транскрипції Л. Лукашенко. – Львів : Камула, 2006. – 308 с.
21. Українка Леся. Зібрання творів : у 12-ти т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. 9. : Записи народної творчості. Пісні, записані з голосу Лесі Українки. – 429 с.
22. Цехмістрюк Ю. Народні пісні Волині : Фонографічні записи 1936–1937 років / заг. ред. Б. Луканюка. – Львів ; Рівне, 2006. – 480 с.
23. Чарівні мелодії села Кузьмівки (запис Р. Цапун) // Етнокультура Волинського Полісся і Чорнобильська трагедія. – Рівне, 1997. – Вип. 2. – С. 280–296.
24. Kolberg O. Dzieła wszystkie / O. Kolberg. – Kraków : Polskie Wydawnictwo Muzyczne ; [Warszawa] : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1964. – Т. 36 : Wołyń. – 450 s.
25. Pieśni Ziemi Bielskiej : gmina Orla / zebrał i oprac. Stefan Kopa. – Bielsk Podlaski : Stowarzyszenie Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach, 2006. – 223 s.
26. Repertuar zespołów folklorystycznych Białostocczyzny. Folklorystyczny Zespół Śpiewaczy Tyniewiczanki z Tyniewicz. – Białystok : Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku, 1995. – Zesz. 3. – 128 s.
27. Repertuar zespołów folklorystycznych Białostocczyzny. – Białystok : Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku, 2003. – Zesz. 4. – 161 s.
28. Śpiewnik podlaski. I / pod red. Doroteusza Fionika. – Bielsk-Podlaski : Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej, 1998. – 154 s.

Науковий керівник – Ю. В. Громик, канд. філол. н., доц.

Аліна Демидюк

Семантична характеристика позивних імен героїв повісті В. Шкляра «Чорне сонце»

Ономастичний аспект художнього твору – одне з ключових питань лінгвостилістики, оскільки власні назви є джерелами змістової, алузивної й конотативної інформації. Онім – це важливий та невід'ємний складник художнього твору, що не тільки відображає індивідуальне мовлення автора, а й має значний семантико-стилістичний потенціал. Поетонімосфера художнього тексту становить собою особливий центр, здатний об'єднати в одне ціле всю художньо-образну систему твору. Українська поетична ономастика вже має певні напрацювання щодо комплексного аналізу власних назв у творчості різних письменників, правда, інтерес дослідників зосереджений головню на онімному просторі української класичної літератури. Тому вивчення зазначеної лексики у творі на сучасну тематику видається досить актуальним.